

people from other countries so the translator is the one who is responsible for the clarity of the translation. The translator **should also adhere to the equivalence** of the source language and target language texts and the text itself should make the same impression both on native speaker and on foreign language reader. In this context, the **translators' personality** is of great importance, his skills and ability to consider a communicative situation, to keep the original text author's intention and, the most important, to reproduce the language game. The author concludes that for an adequate translation different techniques of translation should be used while translating play on words. The perspective is seen in investigating play on words on the basis of other languages.

Key words: language game, artistic texts, translation strategies, translation tactics, translation operations.

REFERENCES

- Aleksandrova E. M. (2011). Tipy yazykovoy igry v raznostrukturnykh yazykakh. [Language game types in the languages of different structure] *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta*. Ser. 2. Yazykoznanie. № 2. [in Russian].
- Baranov A. H. (2000). Formy yazykovoi igry. [Language game forms] [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupa : http://tverlingua.ru/archive/005/5_1_3.htm. [in Russian].
- Hridina T. A. (1996). Yazykovaya igra: stereotip i tvorchestvo. [Language game. Stereotype and creative work]. Ekaterinburg: Ural. gos. ped. un-t. [in Russian].
- Zahnitko A. P. (2006). Suchasni linhvistychni teorii. Donetsk: DNU. [in Ukrainian].
- Krutko T. V. (2012). Movna hra yak sposib dosiahnennia prahmatychnoho efektu reklamnoho tekstu. [Language game as a way of achieving pragmatic effect in commercial texts]. *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
- Kukhareno V. A. (2002). Interpretatsiya teksta [Text interpretation]. *Uchebnik dlia studentov filologicheskikh spetsialnostei*. Odessa: Latstar. [in Russian].
- Nukhov S. Zh. (1997). Yazykovaia igra v slovoobrazovaniy [Language game in word-building]: avtoref. diss. ... d-ra filol. nauk. Moskva. [in Russian].
- Pishchalnikova V. A. (2002). Yazykovaia igra kak universalnyi kognitivnyi mekhanizm (k probleme mezhkulturnoy kommunykatsiyi) [Language game as a universal cognitive mechanism (on the issue of cross-cultural communication)]. *Aktualnye problemy issledovaniya yazyka: teoriya, metodika, praktika obshcheniya*. Kursk. [in Russian].
- Baker M. (2006). In other words. London: Routledge. [in English].
- Delabastita D. (2005). Verbally expressed humor and translation: an overview of a neglected fields. *Humor, special Issue of international Journal of Humor Research*. 18 (2). [in English].
- Giorgadze M. (2014). Linguistic features of pun, its typology and classification: an article. *European Scientific Journal*. [in English].
- Guo Xiaolu (2007). A Concise Chinese-English dictionary for lovers. London: Chatto & Windus. [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.11.2021

УДК 81'255

ВІЙСЬКОВИЙ ДИСКУРС ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Тетяна Корольова

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна

e-mail: kortami863@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-3441-196X>

Ростислав Соріч

здобувач вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035 Філологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна

e-mail: strike12343@gmail.com

Ольга Александрова

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Одеса, Україна

e-mail: olgaaleks2016@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1224-5916>

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто поняття і сутність феномена військового дискурсу, розкрито його структурні особливості. Автори акцентують увагу на особливостях функціонування військових термінів в англomовному військовому дискурсі, аналізують загальні особливості перекладу військового дискурсу. Досліджуються основні перекладацькі трансформації при перекладі військового дискурсу; розглядається специфіка відтворення англійської військово-морської та військово-повітряної термінології в українському перекладі.

Проаналізувавши термінологічні одиниці у складі вибірки з 230 випадків використання перекладацьких трансформацій, ми можемо зробити висновок, що найбільш частотними при перекладі військової термінології з англійської українською є вживання лексичних перекладацьких трансформацій, зокрема калькування (26 випадків, або 11,3 %), транслітерація (20 випадків, або 8,7 %), лексико-семантичні заміни (52 випадка, або 22,6 %), конкретизація значення (26 випадків, або 11,3 %), генералізація значення (16 випадків, або 7 %), модуляція (32 випадка, або 13,9 %).

Щодо граматичних трансформацій при перекладі військових текстів, то частотність їх вживання має такий вигляд: граматичні заміни (6 випадків, або 2,6 %), членування речення (5 випадків, або 2,2 %), з'єднання речень (3 випадки, або 1,3 %), перестановки (12 випадків, або 5,2 %), нульовий переклад (16 випадків, або 7 %).

Також для перекладу військових текстів вжито такі способи перекладу, як напівкалькування (2 випадки, або 0,9 %); інтерпретація (3 випадки, або 1,3 %); елімінація (4 випадки, або 1,7 %); експлікація (7 випадків, або 3 %). Іншомовні терміни, як правило, мають відповідні еквіваленти в мові перекладу, тому такі прийоми як синонімічні заміни, описовий переклад використовуються лише в тих випадках, коли в мові перекладу відповідний термін відсутній.

Ключові слова: військовий дискурс, терміни, терміносистема, переклад, перекладацькі трансформації.

Вступ. Сьогодні армія є одним з найважливіших соціальних інститутів у багатьох державах світу. Тому виникає необхідність комплексного вивчення військового дискурсу з подальшим виявленням його структуроутворюючих рис та специфіки перекладу.

Військовий дискурс є інституційним дискурсом, оскільки має низку властивостей останнього. Військовий дискурс виділяється стосовно сучасного суспільства поряд з іншими видами інституційного дискурсу. Об'єктом статті є військовий дискурс, а предметом — сукупність теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із функціонуванням англомовного військового дискурсу та його перекладу українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які об'єктом наукового пізнання обирали англомовний військовий дискурс та особливості його відтворення в українському перекладі, слід згадати Ш. К. Мусурманова, А. С. Махова, Д. С. Храмченка, Н. А. Фурсіна та ін. Зазначені дослідники приділили особливу увагу вивченню військового дискурсу та особливостей

його перекладу з урахуванням специфіки застосування військової лексики.

Актуальність нашого дослідження зумовлена переосмисленням ролі збройних сил у житті сучасного суспільства і в сучасному комунікативному процесі. У зв'язку з цим необхідність адекватного, коректного перекладу військового дискурсу для ефективної міжнародної військової співпраці є сьогодні визначальною.

Мета — виявлення основних практик перекладу англомовного військового дискурсу українською мовою.

Завдання дослідження.

1. Визначення поняття «військового дискурсу»;
2. Вивчення специфіки даного типу дискурсу.

Матеріал та методи дослідження. Робота була виконана на матеріалі військових текстів, наведених у відкритих інтернет-джерелах. У роботі використано комплекс методів, а саме: аналіз лінгвістичної та навчально-методичної літератури, необхідний для розуміння понятійного апарату дослідження; метод аналізу словникових дефініцій; метод лексикографічного аналізу; методи контекстуального аналізу; метод систематизації для вивчення структурних особливостей та мовних засобів військового дискурсу; описовий метод; кількісний аналіз досліджуваних перекладацьких трансформацій у перекладі військового дискурсу.

Результати та дискусія. Сучасна лінгвістика все частіше звертається до досліджень в області дискурсу. Н. Д. Арутюнова розглядає дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами», як «мову, занурену в життя» (Арутюнова, 1990: 136). За Ф. С. Бацевич, дискурс — це тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовний потік, який має різні форми прояву (усну, письмову, паралінгвальну) і здійснюється в рамках конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками спілкування; він є синтезом когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних та ін.) чинників, які визначаються конкретним оточенням «формами життя», які залежать від тематики спілкування і націлені своїм результатом на створення різноманітних мовних жанрів (Бацевич, 2004: 138).

Інтерес до вивчення військового дискурсу з боку дослідників останнім часом набуває все більшого значення. Питання функції-

онування мови у військовій сфері (життєдіяльність, організація, структурно-системні зв'язки і специфічна обумовленість збройних сил) знайшло відображення у військовому дискурсі. Військовий дискурс — це пов'язаний (усний чи письмовий) текст, виражений за допомогою вербальних і невербальних засобів, обумовлених ситуацією військового спілкування разом з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами.

Військовий дискурс — це військова когнітивно-комунікативна система, яка представляє собою систему концептів, що відображають уявлення про реальні та уявні об'єкти, явища та їх взаємодію в сфері військового протистояння, їх раціональну та емоційну оцінку, і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового співтовариства між собою та із зовнішнім світом в різноманітних ситуаціях взаємодії і протидії. Основу цієї системи складають військові концепти, ув'язнені в форму військових термінів та їх неофіційних дублетів — військових професіоналізмів і жаргонізмів, «реляторів», що застосовуються для вказівки на семантичні і формальні відносини, в які вступають терміни в тексті, а також в системі мови.

Специфіка військової сфери діяльності полягає насамперед у тому, що ця діяльність розгортається в обстановці постійної небезпеки, в якій від швидкості, точності і коректності дій залежать життя військового колективу і успішне вирішення бойового завдання. Специфіка діяльності передбачає такі риси мови, як стислість, лаконічність, гранична ясність і точність, що покликані максимально виключити будь-яку двозначність. Це знаходить своє вираження у використанні певних клішованих мовних форм, особливо в таких типах військового дискурсу, які покликані регламентувати військову діяльність, тобто команд, бойових документів (наказів, донесень і т. п.), настанов, інструкцій, статутів тощо. У військовому дискурсі кожне слово не тільки пояснює, а й переконує (Мусурманова, 2018: 62).

Дослідники відзначають такі особливості воєнного чи мілітарного дискурсу, як його міжчасовий актуальний характер (мова військово-службовців мала місце в усі часи, в кожен період вона володіла властивим тому часу колоритом); його яскраво виражена маскуліність семантики (служба в армії та участь в бойових діях вважалися проявом мужності); його тісний зв'язок з іншими, суміжними видами дискурсу (військово-політичним, військово-патріотичним), з тими

видами дискурсу, з яким військовий дискурс пов'язаний на лінгвістичному рівні (метафоричними моделями, метафоризація — наприклад, спортивний дискурс) (Нелюбін, 1989: 16).

Військовий дискурс володіє такими лексичними особливостями:

1. Для текстів військового дискурсу характерна насиченість термінами, і в силу їх різноманітних структур вони і складають одну з лексичних труднощів при перекладі. Звернувшись до праць А. А. Стрельцова (Стрельцов, 2018: 11), ми виявили такі основні види термінів:

1) прості терміни, що складаються з одного слова (arsenal — арсенал);

2) похідні терміни, утворені за допомогою: а) афіксації — приєднання афікса до основи слова (counterguerilla — антипартизанський, афікс counter-); б) конверсії — утворення однієї частини мови від основи іншої без зміни форми (mortar — міномет, to mortar — вести мінометний вогонь);

3) складні терміни складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (Nuclear-free zone — без'ядерна зона);

4) терміни-словосполучення, до складу яких входить кілька компонентів (багатокомпонентні терміни) (coastal defence — берегова оборона).

Крім того, оскільки військова справа, військова наука поділяються на окремі області, відповідно відбувається виділення таких видів військової термінології:

1) тактична, тобто відноситься до тактики (складової частини військового мистецтва, що включає теорію і практику підготовки і ведення бою з'єднаннями, частинами (кораблями) і підрозділами різних видів збройних сил, родів військ (сил флоту) і спеціальних військ на суші, в повітрі і на морі, наприклад, setback — відступ, stay-behind mode — спосіб базування);

2) військово-організаційна, що відноситься до організаційної структури військ: General Staff of Armed Forces — Генеральний штаб Збройних Сил, military district — військовий округ;

3) військово-технічна, що відноситься до військової техніки, зброї і т. д.: strategic bomber aircraft — стратегічний бомбардувальник, antiaircraft launcher — зенітна пускова установка;

4) термінологія за видами збройних сил: Army — сухопутні війська, Navy — військово-морський флот;

5) термінологія за родами військ: vehicular troops — мотострілкові війська, ground attack air force — штурмова авіація.

2. Наявність надзвичайно великої кількості скорочених лексичних одиниць різного роду є ще однією характерною рисою сучасної англійської військової лексики. Використання великої кількості скорочень є відмінною рисою військових і технічних матеріалів з точки зору лексики. Аббревіатури можуть складатися з одного (Co — Company), двох (SW — Special Weapons), трьох (DIC — Defence Industrial Complex), чотирьох (CWCD — Chemical Weapons & Civil Defence), п'яти (MGCIR — master ground-controlled interception radar) і більше компонентів.

Військово-морська та військово-повітряна термінологія являє собою досить специфічний фонд лексики. Вона складна у силу інтеграційного характеру предметної області «військовий флот», «військова авіація», яка об'єднує поняття і терміни морської навігації, ведення бою, аеродинаміки, аеронавігації, вертольотобудування і т. д. У зв'язку з цим лінгвіст, який займається вивченням цієї термінології, крім власне лінгвістичних компетенцій повинен володіти великими і глибокими фоновими знаннями за всіма вищезазначеними дисциплінами.

У лінгвістичній науці військову лексику прийнято класифікувати за трьома основними групами. Згідно з запропонованою типологією Л. Л. Нелюбіна, усі військові терміни поділяють на:

- військову термінологію, що вербалізує поняття, які безпосередньо пов'язані з військовою справою, збройними силами, способами ведення бою і т. ін.;

- військово-технічну термінологію, яка об'єднує науково-технічні терміни;

- емоційно забарвлену військову лексику (сленг), представлену словами та сполученнями, які характеризуються частотністю вживання в усній розмовній мові військовослужбовців і є фактично стилістичними синонімами еквівалентів військових термінів (Нелюбин, 1989: 13). Прикладами військових сленгізмів можуть служити такі лексичні одиниці англійської мови: GI «солдат»; leatherneck «морський піхотинець»; brass hat «генерал»; flat top «авіаносець», loot «лейтенант»; slick «неозброєний гвинтокрил»; in the bucket «в трубі» (відхилення ракет в заданих межах) та ін.

Використання військової термінології у військовому дискурсі має низку особливостей, серед яких: використання суміжних понять сфери військової справи і політики; темпоральна і просторова співвіднесеність, що припускає звернення до обмеженого корпусу термінів, що вербалізує сучасні види зброї і тактики; тенденція до використання у військовому дискурсі відомих широкій аудиторії родових термінів, що відображають загальні поняття, описових зворотів замість вузькоспеціалізованих термінологічних одиниць, а також синонімів спеціалізованої та загальнонавчальної лексики; несистемне сприйняття понять.

Через поглиблення міжмовних контактів актуалізується питання перекладу військового дискурсу, який відрізняється не тільки лексичними особливостями, але і специфічною структурою і реалізацією (синтаксичні конструкції, письмове оформлення). Під час перекладу військових текстів має зберігатися тісний зв'язок перекладу з текстом оригіналу, оскільки тексти військового дискурсу дуже часто є нормативними документами. Існують жорсткі обмеження на всіх рівнях, починаючи з макроструктури тексту до абзаців, речень і зворотів, дотримуючись стандартизованих форм, рідкісних для звичайних текстів, кліше, усталених виразів і особливих способів вираження цілісності когерентності. Складність інформаційного навантаження кожного речення і важливість повної та однозначної передачі інформації, коли виключається будь-яка можливість двозначного тлумачення, зобов'язують до використання занадто довгих речень зі складним синтаксисом, високим рівнем гіпотаксису, повторенням синтаксичної уривчастості. При перекладі інструкцій широко використовуються логічні структури зі значенням умови і причини (Бондаренко, 2014: 218).

Від перекладачів очікують створення паралельних текстів, ідентичних за впливом. Перекладний текст повинен бути таким, щоб, з одного боку, він зміг зберегти чіткість і розуміння первинного, вихідного тексту, а з іншого боку, викликав саме ті асоціації, які намагається передати автор військового дискурсу (Бондаренко, 2014: 218). Таким чином, при перекладі військового дискурсу необхідно враховувати низку важливих моментів. Перш за все, важливо знати, що військовий текст як лінгвістична категорія має низку особливостей жанрово-стилістичного характеру: спонукальний і експресивно-емо-

ційний зміст; чітко регламентована структура більшості військових текстів; членування тексту на параграфи, пункти і підпункти, наочна форма зовнішньої побудови, виділення абзаців.

Військовий переклад є різновидом спеціального перекладу, що володіє відмінними рисами: наявність великої кількості термінів, точний, короткий виклад, відсутність засобів художньої виразності. До військових матеріалів поряд з технічною документацією, актами управління відносяться публіцистика, художня література та тексти політичної спрямованості. У перекладі військових текстів важливу роль відводять точності перекладу, оскільки перекладений матеріал може служити основою для проведення воєнних дій, прийняття важливих рішень і т. д.

З метою досягнення комунікативної рівноцінності перекладу оригіналу військового тексту необхідно здійснити широке коло лексичних, граматичних, стилістичних перетворень. При перекладі військових текстів необхідно проводити лексико-семантичні заміни для правильної передачі змісту висловлювання. Тому під час роботи з текстами військового дискурсу перекладачі вдаються до використання низки перекладацьких трансформацій.

Військові тексти рясніють виразами і конструкціями, переклад яких українською мовою вимагає застосування лексичних трансформацій. Лексичні трансформації розглядаються як способи перекладу різних військово-технічних оригіналів в тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту. Варто зазначити, що грамотне застосування перекладацьких трансформацій є важливою характеристикою якісного перекладу.

Наприклад, при перекладі виразів *main structure* — основний конструкційний елемент, *the flight control surfaces* — поверхні управління повітряного судна, застосовується лексичне додавання — «елемент» і «повітряне судно», вкрай необхідні в українському перекладі для граматично правильного оформлення сенсу. Так само як і в таких висловлюваннях: *structural requirements of the aircraft* — вимоги, що висувуються до конструкції повітряного судна, перекладач з тією ж метою вдається до використання лексичного додавання «висувуються»; *Air Land Battle* — доктрина про ведення повітряно-наземного бою. У прикладі *the majority of the fuselage* — велика частина фюзеляжу —

слід використовувати прийом конкретизації, звужуючи значення слова *majority* — «більшість» до значення «велика частина чого-небудь», так само як і в прикладі *close air support* — безпосередня авіаційна підтримка, прикметнику *close* відповідає більш точний термінологічний варіант — «безпосередня».

Розглянемо використання наведеної лексичної трансформації у такому прикладі: *The close air support doctrine was further developed in the interwar period. Most theorists advocated the adaptation of fighters or light bombers into the role.* — Доктрина близької авіаційної підтримки отримала подальший розвиток у міжвоєнний період. Більшість теоретиків виступали за адаптацію до цієї ролі винищувачів або легких бомбардувальників.

При перекладі військових текстів спостерігається лексико-семантична заміна складових одиниць відповідно до лексичного фонду і норм мови перекладу. Наприклад: *Armor ops are conducted by fire and maneuver, combined and controlled to create a preponderance of cbt power that culminates in a powerful and violent action at the decisive time and place.* — Танкові операції проводяться об'єднаним і керованим вогнем, а також маневром, для створення переваги бойової міці, яка досягається в призначений час і в призначеному місці. В цьому прикладі ми бачимо застосування такого прийому як лексична заміна і опущення. *Armor ops* — танкові операції; *cbt power (combat)* — бойова міць; *in a powerful and violent action* — опущення; *at the decisive time and place* — яка досягається в призначений час і в призначеному місці.

Одним із видів лексичних трансформацій, які вживаються для перекладу військового тексту, є транслітерація — перекладацький прийом, заснований на передачі графічного образу іноземного слова, тобто на передачі, наприклад, англійських букв за допомогою букв українського алфавіту. Наприклад: *AIMPOINT* — АІМПОІНТ. *Since 1975 Aimpoint manufactures high quality red dot sights for hunting, law enforcement and military use.* — З 1975 року АІМПОІНТ виготовляє високоякісні приціли червоних точок для полювання, правоохоронних органів та військового використання.

Частотним способом перекладу військових текстів є калькування. Калькування — прийом перекладу, суть якого полягає в тому, що складові частини слова (морфеми) або словосполучення замінюються їх прямими відповідниками мовою перекладу. Наприклад:

presentation — опис; powersource — джерело живлення; materials — матеріали. Іншими словами, калькування — це такий вид лексичної трансформації, який передає план змісту через переклад складових лексичних одиниць плану вираження. Перекладач вдається до цього способу перекладацької трансформації у такому реченні: *I looked through the scope of the sniper rifle, scanning down the road of the tiny Iraqi town. — Я дивився крізь оптичний приціл снайперської гвинтівки, розглядаючи вулицю маленького іракського міста.*

Напівкалькування — це різновид калькування, що відрізняється від нього лише наявністю лапок в тексті мови перекладу. «*I was a SEAL, a Navy commando trained in special operations*». — «Я був «морським котиком», військовослужбовцем спецназу ВМС США».

У нижченаведеному прикладі використаний прийом інтерпретації, зміст метафоричних виразів *frontline soldiers* і *nonlinear* було пояснено. *Frontline soldiers and reconnaissance patrols have always provided combat information to tactical commanders. — Військовослужбовці передових підрозділів і патрулі розвідки завжди були джерелом розвідданих для тактичних командирів.*

У наступному перекладі використано відразу кілька трансформацій: *The leaders are airborne and ranger qualified. — Командири всіх рівнів проходять парашютно-десантну підготовку і курси рейнджерів.*

При перекладі слова *the leaders* з англійської мови на українську використовується конкретизація «командири всіх рівнів». Також у цьому реченні використано прийом деметафоризації: *are qualified* перекладається словосполученням *проходять підготовку*, що допомагає україномовному читачеві краще зрозуміти логічний зміст. Третій прийом тут — калькування. Слова *airborne* and *ranger* замінені прямими відповідниками мови перекладу парашютно-десантна підготовка та курси рейнджерів.

Компенсація значення — заміна метонімії іменником, який найкраще відповідає нормам сполучуваності, прийнятої в українській мові. Використання словникових еквівалентів призвело б до порушення стилістичних норм української мови: *I hesitated. — Я знову глянув в оптичний приціл.*

При перекладі військових текстів необхідно відзначити важливе місце граматичних заміни. Однією з особливостей військових матеріалів є широке використання в них пасивних конструкцій-речень

з дієсловом-присудком у пасивному стані, які прийнято передавати українською мовою одним із таких способів:

1. Формою пасивного стану у відповідному часі, особі і числі:

The battalion was assigned the mission to launch an attack at 03.15 01 January. — Батальйону була поставлена задача перейти в наступ 1 січня о 3 годині 15 хвилин; The primary position was prepared by the battery. — Основна позиція була підготовлена особовим складом батареї.

2. Формою дієслова на -ся, -сь із пасивним значенням:

Range is determined by means of calibration rings. — Дальність визначається за допомогою масштабних кілець; Guideposts are set to point out the way. — Показники встановлюються для позначення напрямку руху.

3. Невизначено-особовими формами дієслова в активному стані у відповідних часі, особі і числі:

Field fortifications are built of stone, wood, and all other available natural materials. — Польові укріплення будують з каменю, дерева та інших підручних матеріалів.

4. Пасивні конструкції в англійському військовому тексті можуть перекладатися прямим або непрямым доповненням в знахідному або орудному відмінку:

In large-scale operations corps and army engineer units are assigned the heavier tasks. — В операціях великого масштабу перед корпусними і армійськими інженерними частинами ставляться більш складні завдання.

5. Іменником з прикметником:

Infra-red devices have been much written about. — Про інфрачервоні прилади вже багато писали; The rate of reaction is influenced by many factors. — На швидкість реакції впливає багато факторів.

6. Перетворенням в українському варіанті пасивного стану в активний:

Strong points are considered by the Americans to be the bulk of modern defense. — Американці вважають, що опорні пункти є основою сучасної оборони.

7. Шляхом адекватної заміни, тобто шляхом заміни англійської пасивної форми дієслівними конструкціями української мови, які передають той самий сенс:

The M48M2 tank is powered by a 12-cylinder engine. — Танк M48M2 має 12-циліндровий двигун; This vehicle is created with a fording ability of 2.2 meters. — Цей танк здатний долати броди глибиною до 2,2 метра.

У наведеному нижче прикладі має місце лексична заміна: *combat soldiers* — військовослужбовці та опущення прикметника *sophisticated*: *The satellite images released today provide additional evidence that Russian combat soldiers, equipped with sophisticated heavy weaponry, are operating inside Ukraine's sovereign territory.* — Обнародовані сьогодні супутникові знімки є додатковим свідченням того, що російські **військовослужбовці**, оснащені сучасним **важким озброєнням**, діють на суверенній території України.

Елімінація — вилучення, видалення стилістично забарвленого засобу при його передачі з вихідної мови мовою перекладу — продемонструємо такими прикладами:

The Marines were flooding up the road, marching north to liberate the country from Saddam Hussein. — Підрозділи морської піхоти просуваються на північ, щоб звільнити країну від Саддама Хусейна; *Illumination rounds are used to reveal the location of en forces hidden by darkness.* — Освітлювальні снаряди використовуються для освітлення військ противника в темряві; *This section contains the personnel necessary for command and control of the detachment.* — Секція призначена для організації управління загоном. В останньому реченні при перекладі на українську мову стилістично забарвлений засіб *contains the personnel* опускається, застосовується елімінація.

Перекладацький коментар застосовується в тоді, коли план змісту викликає труднощі в україномовного читача, коли лексична одиниця являє собою реалію, невідому для читача. Особливо це стосується транскрибованих слів, значення яких, на думку перекладача, можуть бути незрозумілі з тексту. Наприклад: *MOA: Minute Of Angle, 1 MOA ≈ 30 mm at 100 m or ≈ 1 in at 100 yds* — *MOA: кутова хвилина, 1 MOA ≈ 30 мм на 100 метрів ≈ 1 дюйм на 100 ярдів*; *NVD: Night Vision Device.* — *ПНБ: прилад нічного бачення; Battery life: Values valid at room temperature for a quality battery.* — *Термін дії батареї: показники є дійсними при кімнатній температурі і належній якості батареї.*

Загалом нами було проаналізовано 230 випадків перекладацьких трансформацій, здійснених при перекладі текстів військового дискурсу. Аналіз англо-українського перекладу військових текстів дає підстави стверджувати, що найбільш частотними при означеному перекладі є вживання лексичних перекладацьких трансформацій, зокрема калькування (26 випадків, або 11,3 %), транслітерація

(20 випадків, або 8,7 %), лексико-семантичні заміни (52 випадка, або 22,6 %), конкретизація (звуження) значення (26 випадків, або 11,3 %), генералізація (розширення) значення (16 випадків, або 7 %), модуляція (32 випадка, або 13,9 %).

Щодо граматичних трансформацій при перекладі військових текстів, то частотність їх вживання має такий вигляд: граматичні заміни (6 випадків, або 2,6 %), членування речення (5 випадків, або 2,2 %), з'єднання речень (3 випадки, або 1,3 %), перестановки (12 випадків, або 5,2 %), нульовий переклад (16 випадків, або 7 %).

Також для перекладу військових текстів вжито такі способи перекладу, як напівкалькування (2 випадки, або 0,9 %); інтерпретація (3 випадки, або 1,3 %); елімінація (4 випадки, або 1,7 %); експлікація (описовий переклад) (7 випадків, або 3 %).

Іншомовні терміни, як правило, мають відповідні еквіваленти в мові перекладу, тому такі прийоми як синонімічні заміни, описовий переклад використовуються лише в тих випадках, коли в мові перекладу відповідний термін відсутній.

Висновки. Військовий дискурс — це військова когнітивно-комунікативна система, яка представляє собою систему концептів, що відображають уявлення про реальні та уявні об'єкти, явища та їх взаємодії в сфері військового протистояння, їх раціональну та емоційну оцінку, і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового співтовариства між собою та із зовнішнім світом в різноманітних ситуаціях взаємодії і протидії. Для відтворення військових термінів в англо-українському перекладі використовують такі прийоми перекладу: 1) граматичні заміни; 2) лексико-семантичні заміни; 3) транскрибування і транслітерація; 4) описовий переклад; 5) дослівний переклад або калькування та ін. Застосування описового перекладу обумовлюється не тільки відмінною від англійської лексико-синтаксичної сполучуваності одиниць української мови, але і менш розвинутою військовою промисловістю і армійською системою в цілому, що змушує фахівців або запозичувати відсутні в українській мові поняття, або експлікувати значення вихідної одиниці, часом вдаючись до досить розгорнутих і «тяжких» конструкцій. Питання особливостей англомовного військового дискурсу та його перекладу українською мовою потребують подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

- Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. — Москва: Сов. энциклопедия, 1990. — С. 136–137.
- Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики. — Київ: Академія, 2004. — 344 с.
- Бондаренко Л. Н. Некоторые особенности перевода военного дискурса. *Наука и современность*. — 2014. — № 28. — С. 214–218.
- Махов А. С., Храмченко Д. С. Функционально-прагматические особенности современного американского военного дискурса СМІ. *Научный альманах*. — 2017. — № 3–2. — С. 444–449.
- Мусурманова Ш. К. Основы военной терминологии английского языка. *Достижение науки и образования*. — 2018. — Т. 2, № 7. — С. 62–63.
- Стрельцов А. А. Научно-технические тексты: от понимания к переводу: учеб. пособие. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. — 327 с.
- Українсько-англійський словник лінгвістичної термінології / Л. В. Коломієць, О. Л. Паламарчук, Г. П. Стрельчук, М. В. Шевченко. — Київ: Освіта України, 2013. — 455 с.
- Фурсіна Н. А. Дискурс сучасного військового конфлікту. Полікомплексні війни. *Економіка та держава*. — 2019. — № 4. — С. 112–118.
- Шкута О. Г. Відтворення військової термінології українською мовою (на матеріалі сучасних публіцистичних текстів). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. — 2017. — Вип. 34. — С. 273–277
- Operator's manual for Army CH-47 helicopter. — Washington: Headquarters, Department of the Army, 2018. — 714 p.
- Sinclair J. Corpus. Concordance. Collocation. — Oxford University Press, 1995. — 179 p.

ВОЕННЫЙ ДИСКУРС И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ПЕРЕВОДА

Татьяна Королева

доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой перевода и теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»
Одесса, Украина
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-3441-196X>

Ростислав Сорич

соискатель высшего образования второго (магистерского) уровня по специальности 035 Филология Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»
Одесса, Украина
e-mail: strike12343@gmail.com

Ольга Александрова

кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков гуманитарных факультетов Одесского национального университета им. И. И. Мечникова
Одесса, Украина
e-mail: olgaaleks2016@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1224-5916>

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены понятие и суть феномена военного дискурса, раскрыты его структурные особенности. Авторы акцентируют внимание на особенностях функционирования военных терминов в англоязычном военном дискурсе, анализируют общие особенности перевода военного дискурса. Исследуются основные переводческие трансформации при переводе военного дискурса; рассматривается специфика воссоздания английской военно-морской и военно-воздушной терминологии в украинском переводе.

Проанализировав терминологические единицы в составе выборки из 230 случаев использования переводческих трансформаций, мы можем сделать вывод, что чаще всего при переводе военной терминологии с английского на украинский употребляются лексические переводческие трансформации, в частности калькирование (26 случаев, или 11,3 %), транслитерация (20 случаев, или 8,7 %), лексико-семантические замены (52 случая, или 22,6 %), конкретизация (26 случаев, или 11,3 %), генерализация значения (16 случаев или 7 %), модуляция (32 случая, или 13,9 %)

Если говорить о грамматических трансформациях при переводе военных текстов, то частота их применения выглядит таким образом: грамматические замены (6 случаев, или 2,6 %), членение предложений

(5 случаев, или 2,2 %), соединение предложений (3 случая, или 1,3 %), перестановки (12 случаев, или 5,2 %), нулевой перевод (16 случаев, или 7 %).

Также для перевода военных текстов употребляются такие способы перевода, как полукалькирование (2 случая, или 0,9 %), интерпретация (3 случая, или 1,3 %), элиминация (4 случая, или 1,7 %), экспликация (7 случаев, или 3 %). Термины иностранного происхождения, как правило, имеют соответствующие эквиваленты в языке перевода, поэтому такие приёмы как синонимические замены, описательный перевод используются только в тех случаях, когда в языке перевода соответствующий термин отсутствует.

Ключевые слова: военный дискурс, термины, терминосистема, перевод, переводческие трансформации.

MILITARY DISCOURSE AND PECULIARITIES OF ITS TRANSLATION

Tetiana Korolova

Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Translation, Theoretical and Applied Linguistics of the State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: kortami863@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000–3441–196X>

Rostyslav Sorich

Master Student in Philology, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: strike12343@gmail.com

Olga Aleksandrova

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities, Odessa I. I. Mechnikov National University,

Odesa, Ukraine

e-mail: olgaaleks2016@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000–0002–1224–5916>

SUMMARY

This article considers the concept and essence of the phenomenon of military discourse, reveals its structural features. The author focuses on the peculiarities of the functioning of military terms in the English military discourse, analyzes

the general features of the translation of military discourse. The main translation transformations in the translation of military discourse were studied; the specifics of the transformation of English naval and air terminology in the Ukrainian translation were researched.

After analyzing the terminological units in the sample of 230 cases of translation transformations, we can conclude that the most frequent type of translation transformation of military terminology from English into Ukrainian are the use of lexical translation transformations, in particular, calque (26 cases, or 11.3 %), transliteration (20 cases, or 8.7 %), lexical-semantic substitutions (52 cases, or 22.6 %), concretization of meaning (26 cases, or 11.3 %), generalization of meaning (16 cases, or 7 %), modulation (32 cases, or 13.9 %).

Regarding grammatical transformations in the translation of military texts, the frequency of their use is as follows: grammatical substitutions (6 cases, or 2.6 %), sentence fragmentation (5 cases, or 2.2 %), sentence integration (3 cases, or 1.3 %), permutations (12 cases, or 5.2 %), zero translation (16 cases, or 7 %).

Also, for the translation of military texts were used such translation methods as half-calque (2 cases, or 0.9 %); interpretation (3 cases, or 1.3 %); elimination (4 cases, or 1.7 %); explication (7 cases, or 3 %). As a rule, foreign terms have corresponding equivalents in the language of translation, therefore such receptions, as synonymous substitutions, descriptive translation, are used only in those cases when in the language of translation, the corresponding term is absent.

Key words: military discourse, terms, terminology, translation, translation transformations.

REFERENCES

- Arutyunova N. D. (1990) Diskurs. Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar / gl. red. V. N. Yartseva. [Discourse. Linguistic encyclopedic dictionary]. Moscow: Sov. Entsiklopediya. 136–137. [In Russian]
- Batsevich F. S. (2004) Osnovi komunikativnoy lingvistyky. [Basics of communicative linguistics]. Kyiv: Akademiya, 344. [In Ukrainian]
- Bondarenko L. N. (2014) Nekotorye osobennosti perevoda voennogo diskursa. [Some features of the translation of military discourse] Nauka i sovremennost. № 28. 214–218. [In Russian]
- Mahov A. S., Hramchenko D. S. (2017) Funktsionalno-pragmaticheskie osobennosti sovremennogo amerikanskogo voennogo diskursa SMI. [Functional and pragmatic peculiarities of modern American military media discourse] Nauchnyi almanah. № 3–2. 444–449. [In Russian]
- Musurmanova Sh. K. (2018) Osnovy voennoy terminologii angliyskogo yazyika. [Fundamentals of English military terminology] Dostizhenie nauki i obrazovaniya. T. 2, № 7. 62–63. [In Russian]
- Streltsov, A. A. (2012) Nauchno-tehnicheskie tekstyi: ot ponimaniya k perevodu: ucheb. posobie. [Scientific and technical texts: from understanding to translation: training manual] Rostov-na-Donu: Feniks, 327. [In Russian]

Ukrayinsko-angllyskiy slovník lingvostichnoyi terminologiyi (2013) / L. V. Kolomiets, O. L. Palamarchuk, G. P. Strelchuk, M. V. Shevchenko. [Ukrainian-English dictionary of linguistic terminology] Kyiv: Osvita Ukrainy, 455. [In Ukrainian]

Fursina N. A. (2019) Diskurs suchasnogo viyskovogo konfliktu. Polikompleksni viyni. Ekonomika ta derzhava. [The discourse of modern military conflict. Polycomplex wars. Economy and state] № 4.112–118. [In Ukrainian]

Shkuta O. G. (2017) Vidtvorennya viyskovoyi terminologiyi ukrayinskoyu movoyu (na materialakh suchasnykh publitsistichnykh tekstiv). [Reproduction of military terminology in Ukrainian (on the materials of modern journalistic texts)] Naukoviy visnik kafedri YUNESKO Kyivskogo natsionalnogo lingvistichnogo universitetu. Filologiya, pedagogika, psihologiya. № 34. 273–277. [In Ukrainian]

Operator's manual for Army CH-47 helicopter. (2018) Washington: Headquarters, Department of the Army. 714. [In English]

Sinclair J. (1995) Corpus. Concordance. Collocation. Oxford University Press, 179 p. [In English]

Стаття надійшла до редакції 25.11.2021

УДК 81–115«18/19»

З ІСТОРІЇ ІНДОЄВРОПЕЇСТИКИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТОХАРСЬКИХ МОВ І ГЕНЕАЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Анжеліка Лихачова

викладач кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
Бахмут, Україна
anzhelikalikhachova@gmail.com
ORCID ID orcid.org/0000–0002–4834–0026

АНОТАЦІЯ

Метою статті є розкриття особливостей дослідження «мертвих» тохарських мов у їхньому зв'язку з іншими індоєвропейськими на всіх рівнях мовної системи в лінгвістиці XIX — початку XXI ст.

Відзначено ту важливу роль, яку відіграло у вдосконаленні генеалогічної класифікації індоєвропейських мов відкриття й дослідження тохарської А й тохарської В, кваліфікованих як мови *септиту*. Стисло описано відкриття тохарських мов та їх дослідження в студіях В. Краузе, В. Томаса, А. Й. ван Віндекенса, Д. К. Адамса, В'яч. В. Іванова, Т. В. Гамкрелідзе, С. А. Бурлака та ін. Розкрито зв'язки тохарської А й тохарської В з кельтськими, італійськими, германськими, балтійськими, слов'янськими, фрако-фрігійською, хеттською, вірменською мовами. Відзначено, що в тохарських прослідковується й неіндоєвропейський вплив аглютинативної мови (В. Краузе).

Автор статті дає стислу характеристику тохарських мов на фонологічному, лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях. З погляду індоєвропейств, у розглядуваних мовах існувало морфологізоване протиставлення приголосних за твердістю/м'якістю, що дозволяє віднести тохарські до євразійського мовного союзу. Відзначається, що у тохарських мовах збереглися архаїчні риси індоєвропейського словника. Значна кількість тохарсько-хеттських лексичних паралелей свідчить про тісні лексичні зв'язки тохарських мов із хеттською (і взагалі анатолійськими). Крім того, є ізогlossen, які поєднують тохарські мови з іншими індоєвропейськими.